

דירה והאריך ששבועה שפיר מבטלת מכשיר מצוה, ולכן כתבו שבזמן הזה אנו מנועים מלכבוש משום השבועה שלא יעלו בחומה כי השבועה מבטלת מכשיר מצוה של כיבוש. והאחרונים האריכו בהיתר השבועה בימינו וראה מאמר בזה בנועם כרך כ'.

ונמצא שמלבד רוב ראשונים שלא נקטו כשיטת הרמב"ן, גם מאלה שהסכימו אתו שיישוב א"י הוא מצוה מן התורה סוברים שהכיבוש אינו מעיקר המצוה וכן רוב אותם האחרונים שנקטו כהרמב"ן דנו במצות דירה ואין ראייה מדבריהם לענין כיבוש. ומכל מקום גם ללא מצות כיבוש מותר ומשובח להסתכן להקים ולהחזיק יישובים בא"י ואי"ה עוד אכתוב בזה* אבל כעת רבו הטרדות והדברים מתעכבים, ואסיים בברכה לרגל היבחרו למועצת היישובים.

יהודה הרצל הנקין

* (הגיה) עיין להלן סימן מ"ה.

ולדברי הרשב"ץ אביו, הוא עצמו כתב כעשר פעמים שמצוה מן התורה לדור בארץ ישראל ולא הזכיר שיש גם מצוה לכבוש ואדרבה כתב שאנו מנועים מלעלות יחד לכבוש את ארץ ישראל בכוח בגלל השבועה שהשביע ה' את ישראל שלא יעלו בחומה במסכת כתובות דף ק"א עמוד א' וכן כתב בשו"ת הריב"ש סימן ק"א.

ברם הרמב"ן עצמו לא הזכיר השבועה שלא לעלות בחומה והטעם פשוט מפני שאינה הלכה לדורות לשיטתו כי לא יתכן להשביע את ישראל לעבור על מצות כיבוש מן התורה וזהו שדקדק לכתוב שנצטוינו בכיבוש בכל הדורות עכ"ל כי המצוה היא תמידית ואינה לימות המשיח לדעתו ולשון בכל הדורות עכ"ל אינו כלשון מצוה לדורות ושלא כמי שטעה בזה. מה שאין כן לדעת הריב"ש והרשב"ש רק הדירה היא המצוה ואילו הכיבוש הוא ממכשירי המצוה וכמו שכתב הרשב"ש שם לגבי עליה שאינה אלא מכשיר למצות

סימן לא

עוד ביישוב ארץ ישראל לדעת הראשונים

שהסכימו שיישוב א"י הוא מן התורה מכל מקום לא הזכירו מצות כיבוש אלא רק מצות דירה ושלא כהרמב"ן שסובר שגם הכיבוש וגם היישוב הם מצוה.

וכיון שברמב"ם וטור ושלחן ערוך אין רמז שיישוב א"י הוא חובה מן התורה ונשמע להפך ברוב הראשונים שניתן לברר דעתם ופוק חזי מאי עמא דבר לכן הכי נקטינן, ואין דעתו של הרמב"ן אלימתא לעשותה אפילו ספק דאורייתא נגד רוב ראשונים ומנהג העולם ורק ראוי להדר כדעתו. ולא מאהבתנו לארץ ישראל נעשה הוראתנו פלסתר, אלא כרב יהודה שאמרו עליו במסכת ברכות דף מ"ג עמוד א' בר מיניה דרב יהודה דחביבא ליה ארץ ישראל עכ"ל ואף על פי כן הוא זה שאמר בסוף מסכת כתובות כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה עכ"ל כיון שכך נראתה לו האמת. וכבר כתבתי שהנמנע מיישוב הארץ מפני בצע כסף וכו' הוא גבל ברשות התורה.

כ"ה, כ' תמוז תשנ"ד
לרב אחד

קבלתי גלויתו. לע"ד דעת הרמב"ם אינה בגדר ספק. הרשב"ש הבין בדעתו שיישוב ארץ ישראל אינו מן התורה ואין סמך בדברי הרמב"ם להבין אחרת ותרוצי האחרונים לא יזיזו את סתימת הדברים ממקומם, ובכלל, מאי איריא הרמב"ם והסמ"ג והחינוך שנמשכו אחריו הלא גם בה"ג ורס"ג והיראים שלא כתבו לפי השורשים שבספר המצות אלא מנו מצוות כמו והתקדשתם והייתם קדשים וכן הרבה, מכל מקום לא הזכירו יישוב א"י.

הלא גם הרמב"ן הבין שהוא משיג על הרמב"ם. אלא פשוט שדברי הרמב"ן היו חידוש בימיו שלא שיערוהו אלה שחיו לפניו וגם אחריו מעטים מן הראשונים קבלו דעתו. ואפילו הריב"ש והרשב"ש

לשמוע מצותו וכו' עכ"ל ואילו בהלכות מלכים פרק ג' הלכה ח' לא הזכיר חיוב אלא רק שיש למלך רשות להעניש העובר על דברו ועיין בספר תורת המלך שם. ולע"ד רחוק שהמורד במלכות אינו חוטא גם לשמים אבל יש להאריך הרבה בגדרים בזה ואולי דמוקרטיה שונה ואכ"מ.

יהודה הרצל הנקין

ועוד יש להעיר שכנגד הספק שהעלה כבודו שאין להחשיב צער הגוף של מאסר קצר עקב סרוב פקודה כאילו הוא שקול כמסירת חומש מנכסיו ועיין בשו"ת מהר"ח אור זרוע סימן קמ"ב בענין יחס צער הגוף לממוץ, יש לדון האם המסרב פקודה בעלמא עובר עבירה משום מורד במלכות והאם בעי כפרה. ועיין בספר המצות עשה קע"ג שכתב, אנחנו חייבין

סימן לב

בירור השיטות בענין עוון חוץ לארץ גורם

אלפים שנה של תורה, ואינו קאי על עיקר הפסוק ויקח אברם וגוי ויצאו ללכת ארצה כנען וגוי' עכ"ל כשעזב את חרן לבסוף. ולפי הכתוב שיצא מחרן בגיל שבעים ותמש אם כן שהה בה כ"ג שנים, ולפי סדר עולם רבה שאברהם בא לארץ כנען כשהיה בן שבעים וכתת את ברית בין הבתרים ואחר כך חזר לחרן וכמו שפרשו התוספות עדיין אפשר שיצא מחרן סמוך להיותו בן שבעים ונמצא ששהה שם י"ח שנים והמה השנים המרובות. ומה שלא הזכיר רש"י את השנים ששהה אברהם עם שרה באור כשדים קודם שהלכו לחרן הוא מפני שאיננו יודעים מתי התחתנו ושמה נישאו סמוך לצאתם מאור כשדים, וכן דייקתי בפרושי חיבה יתירה פרשת וירא פרק כ' פסוק י"ג ממה שנאמר ואת שרי כלתו אשת אברם בנו עכ"ל וכיון שהיתה אשת בנו בידוע שהיא כלתו אלא מלמד שהיתה אז כלה חדשה.

ואולם בחומש פרש"י, מגיד שאין ישיבת חוצה לארץ עולה מן המנין לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד שיבא לא"י עכ"ל פי' שכיון שאברהם היה עקר לכן היה פטור מלישא אשה על אשתו בחו"ל אלא רק בארץ כנען ששם הובטח לו שיהיה לו זרע, ודייק הרמב"ן שלרש"י שאר בני אדם שאינם עקרים אם שהו י' שנים בלי בנים חייבים לישא אשה אחרת אפילו בחו"ל. אבל לרש"י בגמרא אינו כן כי לא הזכיר ואעשך לגוי גדול, אלא תרץ בד"ה הווא מיבעי ליה שאף על פי שאברהם היה עקור מכל מקום ילפינן מיניה שאין ישיבת חו"ל עולה למנין

ב"ה, כ"ז אייר תשנ"ב
לגדול אחד

כשהבאתי את ספרי חלק ב' לביתו קבלתי בתודה את ספרו. נהניתי לראות שכונתני לדעתו הרמה בכמה ענינים, כמו בסימן ו' אות כ"ג שכבודו דן בדברי הרמב"ם בגרות בהוכיח סופו על תחילתו ועיין בספרי סימן ל"ז.

ובסימן מ"ד אות ג' דן במסכת יבמות דף ס"ד עמוד א' במי ששהה עשר שנים ולא הוליד ובעוון חוץ לארץ, וכיון שפסחתי על סוגיא זו בחלק ב' סימן מ"ב אעיר בה כעת. ז"ל הברייתא שם, נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה יוציא ויתן כתובה שמא לא זכה להכנות ממנה, אע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר (בראשית טז) מקץ עשר שנים לשבת אברהם בארץ כנען ללמדך שאין ישיבת חו"ל עולה מן המנין וכו' עכ"ל. ופרש"י מקץ עשר שנים בא על הגר והאי לא נסיב לה בהנך שני קמאי עד שלא בא לארץ כנען שהיו שנים מרובות בפדן ארם ללמדך שאין ישיבת חוץ לארץ עולה לו דלמא משום עוון חוץ לארץ הם עקורים עכ"ל.

מה שפרש"י שאברהם זר שנים מרובות בפדן ארם הוא לפי מסכת עבודה זרה דף ט' עמוד א' שאמרו על הפסוק ואת הנפש אשר עשו בחרן, גמירי דאברהם בהווא שעתא בר חמישין ותרתי הוה עכ"ל פי' שהיה בן חמשים ושתים כשבא לחרן מאור כשדים והתחיל ללמד תורה ולגייר גרים שאז התחילו שני